

TORNIONLAAKSON SEURAKUNTIEN SYNTY JA JAOT

Alueen ensimmäinen **seurakunta Tornio (Torneå)**, joka oli syntynyt ehkä jo 1100-luvulla, käsitti aluksi koko jokivarren. Kantaseurakunnan ensimmäinen jako, Alatornioksi ja Ylitornioksi, tapahtui v. 1482 mennessä.

ÖVERTORNEÅ/YLITORNIO - Ensimmäinen maininta Särkilahden kappelista ja kirkosta, joka sijaitsi n. 3 km nykyisestä Övertorneån kirkosta pohjoiseen, on arkkipiispa Jacob Ulfssonille lähetetyssä kirjeessä vuodelta 1482. Tämän kirkon vei tulva v.1615, paikalla on muistomerkkinä suuri puinen risti. Uusi, nykyinen kirkko rakennettiin 1617 korkeammalle paikalle Matarengin kylään. 1700-luvulla tehtyjen laajennuksien myötä se on saanut nykyisen muotonsa.

Tästä kanta- Ylitorniosta syntyi myöhemmin jakamalla Hietaniemen ja Pajalan seurakunnat ja v. 1809 rajanvedon jälkeen joen itäpuolelle Turtola ja Ylitornio. Ylitornio käsitti kylät Juoksengin eteläpuolella sekä ns. järvikylät ja lisäksi tuli Hietaniemen srk:n itäosat.

HIETANIEMI - Övertorneåkin oli vielä laaja alueeltaan ja varsinkin sen eteläosa väkirikas, joten syntyi tarve saada sinne oma kirkko ja seurakunta. V. 1637 muodostettiin Hietaniemen kappeliseurakunta, kirkko sinne, nykyiseen Kirkkoniemeen, oli rakennettu jo 1617, tarinan mukaan tulvantuomista Särkilahden kirkon hirsistä (osaksi ?). Nykyinen kirkko on vuodelta 1747.

Seurakuntaan tuli kuulumaan Alkkulasta joen länsipuolinen osa eli tilat Noppa ja Pudas sekä itäpuolelta kylän eteläosa, tilat: Jänkkä, Luttu, Kyrö, Immo, Yrjänä, Karkiainen, Joonas, Vaski, Jurva, Kauppi, Sikainen ja Tolppi. Niemis ja Armassaari molemmin puolin jokea, Koivukylä, Hietaniemi, Päckilä ja Vitsaniemi länsipuolella ja Kainuunkylä eli Helsingby itäpuolella. V. 1809 jälkeen seurakunnan itäiset osat liitettiin Ylitornioon.

PAJALA - Muodostettiin Övertorneån alaiseksi kappeliksi v. 1725 ja siihen kuuluivat Pellon pohjoispuoliset kylät aina Muoniota (Muonioniska) myöten ja Tornionjokivarsi Junosuandoon ja Masungsbyhyn asti. Pajalasta on erotettu Tärännön kappeli 1877 ja Junosuando 1914.

MUONIO - Erotettu Pajalasta kappeliksi 1788. Siihen kuului myös nykyinen Muodoslompolon seurakunnan alue Ruotsin puolella.

TURTOLA (Myöh. PELLO)

Haminan rauhan jälkeen 1809, muodostettiin Övertorneån seurakunnan itäpuolen pohjoisosasta, Juonsengista lähtien ja Pajalan itäosasta, nykyisestä Kolarista. Turtolan srk.

Järjestetty seurakunnallinen elämä ja kirkonkirjojen pito siellä alkoi 1820, jolloin saatiin ensimmäinen pappi. Nimi muutettiin v. 1975 alusta Pelloksi.

KOLARI - Turtolaan aluksi kuuluvassa Kolarissa oli saarnahuone jo 1818, mutta oma kappeliseurakunta alkoi toimia vasta 1858.

ALATORNIO/NEDERTORNEÅ - N. v. 1482 Tornion seurakunnasta jaettu eteläinen osa säilyi kokonaisuutena tasan 300 vuotta vuoteen 1782, jolloin siitä erosi Karl Gustav. V. 1809 raja jakoi loppuosan kahtia, itäinen osa jatkoi Alatornion nimellä ja länsipuoli Nedertorneåna, myöhemmin Nedertorneå-Haparanda. Kirkko Haaparantaan saatiin 1825, se paloi 1965. Alatornion nykyinen kirkko valmistui 1797.

KARL GUSTAV/KARUNKI - Muodostettiin v. 1782 Alatornion pohjoisosista käsittäen Korpikylän, Karungin ja Kukkolan molemmin puolin jokea, Aapajoen itäpuolella ja Keräsjoen (Kärrbäck) ja Lappträskin länsipuolella. Jo aikaisemmin alueella toimi kappeli ja esim. omat kuolleiden luettelot alkavat 1760-luvulta. Nykyinen kirkko länsipuolella on rakennettu 1796. Haminan rauhassa seurakunta jakautui jokea myöten kahtia ja itäpuoli sai nimen Karunki ja sinne rakennettiin oma kirkko vuosina 1815-17.

TORNIO - Toimi Alatornion kappeliseurakuntana v. 1896 saakka. Oma kirkko siellä oli kuitenkin jo 1647 ja nykyinen komea puukirkko on rakennettu 1686.

Seurakunnan vanhimmat teydestä (mikrofilmit 1780.

Seurakunnan vanhimmat rippikirjat 1750 - 80, löytyvät Alatornion yhteydestä (mikrofilmit IK 203 ja IK 211), omat rippikirjat alkavat 1780.

Kuten edelläolevasta voi todeta, ovat jokivarren kylät historiansa aikana kuuluneet useampaan kuin yhteen seurakuntaan, mikä on sukututkijan hyvä tietää. Huomattava on myös, että vanhat seurakunnat jatkoivat v. 1809 jälkeen toimintaansa yli rajan aina n. V. 1819 asti.

Juhani Mäkitalo
Tornio

Lähde: mm. Tornionlaakson vuosikirja 1989 s. 17 - 93.